

**SULTAN ABDÜLAZİZ'İN İNGİLTERE (LONDRA) ZİYARETİ
HATIRA MADALYASI: 19. YÜZYILDA BATI- DOĞU KİMLİK
ALGILAYIŞININ GÖRSEL BİR ÖZETİ*****THE COMMEMORATIVE MEDAL MADE FOR THE
ENGLAND (LONDON) VISIT OF SULTAN ABDÜLAZİZ: A VISUAL
SUMMATION OF PERCEPTION OF THE WESTERN- EASTERN
IDENTITY IN THE 19th CENTURY**

*Başak Burcu TEKİN***

Özet:

Sultan Abdülaziz, 1867 yılında Avrupa seyahatine çıkan ilk sultan olarak Osmanlı tarihine geçmiştir. Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahatinin İngiltere durağında, Londra ziyareti anısına bastırılan madalya önemli bir görsel belgedir. Madalyanın ön ve arka yüzündeki tasvirler, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun kimliğine göndermeler yaptığı gibi, İngiltere'nin Osmanlıya karşı tavrını da özetlemektedir. Osmanlı ve İngiltere madalyanın iki yüzü gibi, birbirinden ayrılamayan ancak, aynı düzlemde birleşmeleri imkansız iki farklı kimlik olarak sunulmuştur. Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) ziyareti anısına bastırılan madalya üzerindeki imgeler, İngiltere (Batı) ve Osmanlı (Doğu) kimlikleri açısından siyasi, kültürel ve sosyal tarih verileri ile sanat tarihi merkezinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sultan Abdülaziz, İngiltere, Osmanlı, Madalya, Sembolizm.

Abstract:

Sultan Abdülaziz went down in the Ottoman history as the first sultan traveling to Europe in 1897. The medal prepared by England in memory of Sultan Abdülaziz's London visit is an important visual document. The depictions on the obverse and reverse sides of the medal refer to Ottoman Empire's identity and also summarize England's attitude towards Ottoman. Ottoman and England as two different identities not diverging from each other but never merging at a same plane are observed on the diverse sides of the medal. The images on the medal prepared in memory of Sultan Abdülaziz's visit to England (London) is going to be examined in terms of European (Western) and Ottoman (Eastern) identity with its political, cultural and social, historical data in the centre of art history.

Key words: Sultan Abdülaziz, England, Ottoman, Medal, Symbolism.

* Bu makale, 10-13 Mayıs 2010 tarihleri arasında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde düzenlenen Sanatta Kimlik ve Etkileşim Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bilimleri Bölümü - Kayseri btekin@erciyes.edu.tr

Giriş

Bu araştırmanın konusu, Sultan Abdülaziz'in 1867 tarihli Avrupa seyahati kapsamında Londra ziyareti anısına, İngiltere'de basılmış madalya olarak seçilmiştir. Madalyanın ön yüzünde Sultan Abdülaziz'in portresi, arka yüzünde çeşitli nesne ve mimari eserlerle birlikte gösterilmiş ayakta iki kadın figürü bulunur. Madalyadaki tasvirler, 19. yüzyılda Batılılaşma sürecindeki Osmanlı'nın ve İngiltere tarafından nasıl algılandığını sunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma süreci ile 19. yüzyıl eşleşir. Aslında Batılılaşma hareketlerinin ilk adımları 18. yüzyıl başında Sultan III. Ahmed ve Damad İbrahim Paşa ile birlikte Lale Devri'nde atılmışsa da, 19. yüzyıl başında Sultan III. Selim saltanatında bu çabalar Osmanlı kimliğini yeniden düzenleyecek şekilde kurumsallaştırılmıştır. Bu yüzden, gerçekte 19. yüzyılı Batılılaşma dönemi olarak kabul etmek gerekir. Batılılaşma süreci, Batı dediğimiz Avrupa modeline göre olmuştur ki bu, seçim özgürlüğü tanımayan modeldir; çünkü Avrupa değişen ve egemen dünya merkezi durumuna gelen bir coğrafya parçasıdır (Ortaylı, 2005: 27). Sürecin başlarında, Batı ile ilişkiler kimi zaman temkinli politikalar kimi zaman o anda gerekli olan mecburiyetten çoğunlukla da idarecilerin bireysel yaklaşımları ile gerçekleşmiştir (Naff, 1977: 93). Batılılaşma başlangıç kavrayışı olarak Batı teknolojisine sahip olmakla yetinmekte iken, Batılılaşma Batı'nın tüm kurumlarının tutarlı bir biçimde benimsenmesi ve aktarılması anlamına gelmiştir (Kılıçbay, 1985: 148). "Batılılaşma" bir olgu olarak Batı'nın fiziki özelliklerinin yani onun modasının, estetiğinin ve maddi kültürünün benimsenmesini içeriyordu ki Batılılaşmış şey Batılı görünen her şeydi ve buna karşılık Batılı görünen şey de toplumsal değişimin ölçüsü olarak kabul edilmişti (Göcek, 1999: 17).

"İmparatorluğun en uzun yüzyılı" nitelendirmesi (Ortaylı, 2005) 19. yüzyılda Batılılaşma sürecini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu için en çarpıcı özetlemeyi sunar. Bu uzun yüzyılda saltanat imgesi ve onun ifade biçimleri Batılılaşma döneminin yeni kurumlarıyla beraber farklılık göstermiştir (Yenişehirlioğlu, 1999: 22). Sultan Abdülmecit'in Kırım Savaşı zamanında elçilerin görüşme taleplerini kabul etmesi, diğer hanedan üyelerinin ziyaretlerine iadeyi ziyaret etmesi, padişahların verme geleneğinin olduğu ama alma geleneğinin kabul görmediği nişan konusunda çığır açarak Fransız büyükelçisinin verdiği Lejyon donör nişanını alması değişen saltanat ifadeleridir (Karal, VI/1995: 102-104). Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati ise en radikal olanıdır.

Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati

Avrupa seyahati teklifi, ilk kez Sultan Abdülmecid'e yapılmıştır. Fransız İmparatoru II. Napolyon'un kuzeni Prens Jeromé Kırım Savaşı'na

kısa süre katılmış, ancak Fransa'ya geri çağrıldığı için İstanbul'da elçilikte kalırken kendisini ziyaret eden Sultan Abdülmecid'i Fransa'ya davet etmiştir (Timur, 1984a: 331). Padişah şaşırarak beraber çok memnun olmuşsa da Avrupa seyahati yaklaşık on üç yıl sonra halefi, kardeşi Sultan Abdülaziz zamanında gerçekleşecektir (Karaer, 2007: 34).

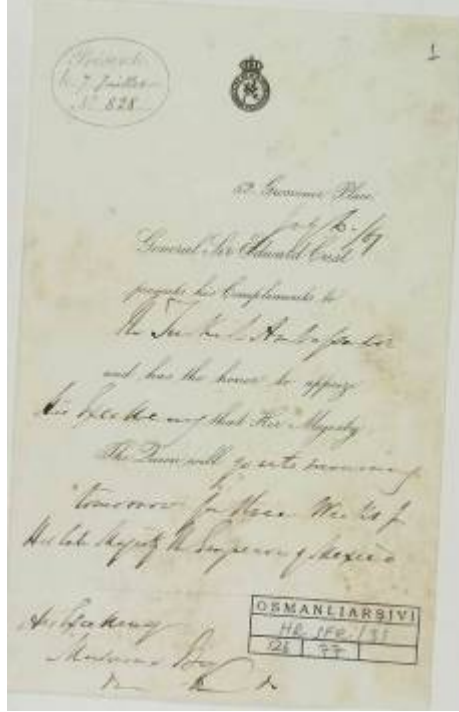
Sultan Abdülaziz'in seyahat fikri oluşmuşsa da resmi davet için bazı yazışmaların yapılması gerekmiştir. Fransız Elçisi M. Boureé, Paris'e gönderdiği 16 Mayıs 1867 tarihli raporunda, Sultan'ın kendisine böyle bir gezi ile ilgili olumlu görüşlerini bildirmekte olduğunu ancak Fransa İmparatoru'ndan yazılı bir davet almaz ise bu ziyaretin gerçekleşemeyeceğini yazmıştır (Timur, 1984b: 7). İmparator'un el yazısıyla gönderilmiş davetiye 21 Mayıs'ta Saray'a ulaşmış ve seyahat hazırlıkları başlamıştır (Kutay, 2002: 11). Velihahtların varlığı ve Sultan'ın saltanatı için kaygısı, Âli Paşa'nın veliahtların görgü ve tecrübelerinin artırılmasını sağlamak amacıyla onların da maiyete alınmasının uygun olacağı görüşü ile ortadan kaldırılmıştır (Aksüt, 1944: 99-100).

III. Napolyon'un Paris Uluslararası Sergisi daveti üzerine Sultan Abdülaziz, Paris'e 30 Haziran 1867'de varmış on bir gün süren parlak bir ziyaretten sonra, Kraliçe Viktoria'nın aynı uzunlukta bir ziyaret daveti üzerine Londra'ya geçmiştir (Davison, 1997: 8). İngiltere'ye seyahat fikri ve seyahat davetinin Osmanlı Devleti adına Âli Paşa'nın gayretleriyle gerçekleştiği söylenegelmektedir (Karaer, 2007: 98). Muzurus Paşa'nın telgrafındaki "Lord Stanley, zât-ı şahanenin İngiltere Kraliçesini ziyaret etmek arzusunu öğrenmiş olmakla bahtiyardır" ifadesi de bunu doğrular niteliktedir (Aksüt, 1944: 86). Eski İstanbul İngiliz elçisi Lord Lion vasıtasıyla, Kraliçe Victoria tarafından Sultan'ın Londra'ya davet edildiğini ve kendisine mahsus olmak üzere Londra'da bir sarayın hazırlandığını belirten özel bir mektup da Sultan Abdülaziz'e sunulmuştur (Karaer, 2007: 98). Bu davet mektubu 6 Temmuz 1867 tarihlidir (B.O.A., HR.SFR.31, 126/77) (Foto 1). İngiltere'den İstanbul'a dönüş, Brüksel'de Belçika Kralı II. Leopold, Coblenz'de Prusya Viyana'da Kralı I. Wilhelm ve Viyana İmparatoru Franz Joseph ile görüşerek, Budapeşte, Rusçuk, Varna yoluyla olmuştur (Davison, 1997: 8; Kutay, 2002: 61-70). Seyahatin amacı ile ilgili çok çeşitli fikirler bulunur.

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

186

Foto 1: Kraliçe Victoria'nın 6 Temmuz 1867 tarihli davet mektubu (B.O.A., HR.SFR.31, 126/77).

Fransız elçisi, 22 Mayıs tarihli raporunda Sultan'ın çocukluğundan beri Avrupa'yı ve modern uygarlığın harikalarını bizzat görmek istediğini ifade ettiğini yazmaktadır (Timur, 1984b: 17). Avrupa seyahatinin gerçekleşmesinde tek sebep, Sultan Abdülaziz'in bu isteği olmayabilir. Avrupa'nın güçlü hükümdarlarıyla uzun süreli iyi ilişkiler kurmak aynı zamanda kendi halkına kendisinin Avrupa'nın ileri gelen hükümdarlarıyla aynı derecede kabul gördüğünü göstermek diğer sebepler arasındadır (Ward-Upton, 1999: 125). Rusya'ya karşı destek ve mali anlamda yardım istemek, azınlıklar ve yönetim kademelerindeki ıslahatları göstermek şeklinde sebepler arttırılabilir (Karaer, 2007: 40-41).

Seyahatin sonucu ise daha çok saltanat zevkleri ile sınırlı kalmıştır. Sultan Abdülaziz'in seyahat sonrası edindiği yeni Batılı anlayışlardan biri devlet erkânı ile aynı sofrada yemek, doğum günlerinin kutlanması, Bâb-ı Âli'de yıllık yapılan işler hakkında görüşmeler olarak sayılabilir ki, Paris saraylarının haşmeti, İngiliz donanmalarının kuvveti, Prusya ordusunun gücü Sultan Abdülaziz'in İstanbul'a döndükten sonra orduya ve donanmaya eskisinden daha çok önem vermesinde, saraylar yaptırmasında etkili olmuştur (Karal, VI/1995: 119).

İngiltere Ziyareti ve Hatıra Madalyası

Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati sırasındaki karşılımlar, törenler ve davetler gerçekten, Osmanlı sultanlarının sefer amaçlı ziyaretlerine alışkın Avrupa ülkeleri için Sultan Abdülaziz'in gelişinin gerçekten önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle Fransa ve İngiltere Osmanlı Sultanı'nın ağırlanması konusunda birbirleri ile yarış halinde olmuştur. IV. Louis'in saltanat arabası Versailles'daki müzeden çıkartılarak Sultan Abdülaziz'in emrine verilmiştir ve bu harekete bağlı olarak, İngiliz hükümeti Fransız hükümetinden geri kalmamak için, Sultan Abdülaziz'e müzeden yalnızca iki kez çıkartılan III. George'un saltanat arabasını tahsis etmiştir (Karaer, 2007: 83). 12 Temmuz 1867 günü İngiltere'ye ayak basan Sultan'ı istasyonda şeref kıtaları; 13 Temmuz'da ise, Windsor Sarayı'nda top atışları ve asilzadeler, sarayın merdivenlerinde ise Kraliçe Victoria karşılaşmıştır (Karaer, 2007: 106). 16 Temmuz 1867 günü akşamı Crystal Palace'da Zafiraki Efendi'nin yazdığı, bestecisi Luigi Arditti tarafından yönetilen, Ode eseri 1600 şarkıcı tarafından Türkçe olarak icra edilmiş, Sultan Abdülaziz de bir önceki kış meydana gelen yangından dolayı hasarın onarımı için 1.000 lira bağışlamıştır (Arıcı, 1988: 32).

İngiltere, Sultan Abdülaziz'in 1867 tarihli Londra ziyaretinin önemini, 76.4 mm çapında 275.42 g ağırlığında 7 mm kalınlığında bronz madalya ile görselleştirecektir (Foto 2). Madalya'nın ön yüzünde Sultan Abdülaziz'in portresi, arka yüzünde ise karşılıklı duran el ele sıkışan ayakta iki kadın figürü bulunmaktadır. Ön yüzdeki Sultan Abdülaziz'in portresi çevresinde "Abdulaziz, Othomanorum Imperator" (Osmanlı İmparatoru Abdülaziz) ; alt kenarında ise "Londinium in visit MDCCCLXII" (Londra ziyareti, 1867) ve resmin altında ise hakkâkin kısaltılmış olarak "J.S.B. Wyon" (Joseph Shepherd Wyon) yazılıdır (Artuk ve Artuk, 1979:19-20). Bu madalya İngiltere'nin en iyi hakkâkları olan Joseph Shepherd Wyon (1836-1873) ve Alfred Benjamin Wyon (1837-1884) tarafından tasarlanmıştır (Jones, 1979: 109).

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

Foto 2: Sultan Abdülaziz 1867 Londra Ziyareti Madalyası Kutulu

<http://www.historicalartmedals.com/MEDAL%20WEB%20ENTRIES/CITY%20OF%20LONDON-APPENDIX/ABDUL%20AZIZ-APDX-BW295A%20V.HIGH.htm>
(E. T:17.02.2012).

188

Bahattin Öztuncay'ın da keşfettiği gibi, Sultan'ın madalyadaki portresi Abdullah Biraderlerin 18 Haziran 1869 tarihinde çektikleri fotoğraftan kopya edilmiştir (2003: 208)¹ (Foto 3). Edhem Eldem, madalyanın fiili ihdasını 1869 yılı olarak kabul edilmesini gerektiğini belirtir (2004: 235). Zira 18 Temmuz günü Sultan'ın Belediye Sarayındaki davet ile ilgili olarak hiç bir kaynakta madalyanın sunulması ilgili bilgi bulunmaz (Ward-Upton, 1999: 122-123). Arşiv kayıtları da madalyanın hazırlanıp sunulmasının, Sultan Abdülaziz'in Londra ziyareti sonrasında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.² 15 Nisan 1869 tarihli Londra elçiliğinden gelen belgede Londra Belediyesi'nin Londra'nın meşhur hakkâkı Wyon tarafından tıpkı Avusturya ve Fransa imparatorları ve eşlerinin ziyareti anısına hazırlanan madalya gibi Sultan Abdülaziz için de bir madalya hazırlanacağı ve kusursuz bir portresinin işlenebilmesi için fotoğrafının gönderilmesi gerektiği yazılıdır (B.O.A., HR.TO., 57/52)³ (EK 1). 21 Temmuz 1870 günü Londra elçiliğine verilen bir kutu içine yan yana konulmuş bir çift madalyanın hariciye

¹ Günsel Renda, cameo tekniğindeki büstün de 1868 tarihli Abdullah Biraderlerin fotoğrafından kopya edildiğini yazar (2000: 526).

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden edinilen Osmanlıca arşiv belgelerini okuyarak yardımlarını esirgemeyen Fatma Aydın'a teşekkür ederim.

³ Engin Özendes ise bu fotoğrafın Sultan Abdülaziz'in Almanya'da basılacak madalyası için örnek olarak İmparatoriçe Augusta'ya gönderildiğini belirtir (1998). Ancak İmparatoriçe Augusta tarafından bastırılan bir madalya kayıtlarda geçmediği gibi arşiv kayıtlarındaki belgelerin de gösterdiği gibi, Abdullah Biraderler tarafından Sultan Abdülaziz'in fotoğrafı, Londra ziyareti anısına basılacak madalyanın yapımı için özel olarak çekilmiştir.

nezareti postasıyla 1 Eylül 1870 tarihinde geldiği anlaşılmaktadır ve hakkâk Mösyö Wyon'un Sultan'ın sadece yandan görünüşünün fotoğrafına bakarak Sultan'ın portresini başarı ile madalyaya işlediğinin tasdik olunduğu belirtilmektedir (B.A.O., HR.TO., 57/71) (EK 2). Madalyanın imâli, Sultan Abdülaziz'in Londra'yı ziyaretinden ancak iki sene sonra gerçekleşebilmişse de Osmanlı Sultanı, Londra'yı ziyaret eden ve benzer madalyalar ile ebedileştirilen dönemin hükümdarları arasında yerini almıştır (Eldem, 2004: 229).

Foto 3: Sultan Abdülaziz'in 18 Haziran 1869 tarihli Abdullah Biraderler tarafından çekilmiş fotoğrafı (Öztuncay, 2003: 208).

Tasvirler üzerinde yoğunlaştığı zaman çarpıcı detaylar ile karşılaşılır. Madalyanın ön yüzdeki Sultan Abdülaziz'in portresi bunlardan biridir (Foto 4). Sultan'ın tasviri İngiliz hakkâkların zihinlerinde sıfırdan tasarladıkları bir imaj değildir. Abdullah Biraderlerin çektikleri Sultan Abdülaziz'in fotoğrafına dayanılarak hazırlanan portre, Osmanlı kimliğinin Batı'yı okuyuş tarzını bizlere sunar. Esasen Sultan Abdülaziz'in madalyaya aktarılmış portresi, 19. yüzyıl için ne Doğulu ne de Batılı olabilmiş bir Osmanlı kimliğinin portresidir.

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

190

Foto 4: Madalya Ön Yüz (Yazar Koleksiyonu).

19. yüzyıldaki siyasal dengeler ister istemez Osmanlı İmparatorluğunu Batılılaşmaya süreci içine itmiştir. İlber Ortaylı'nın da belirttiği gibi, 19. yüzyılda, değişimin kaçınılmazlığı içinde Osmanlı devlet adamı, dünyanın değiştiğinin ve kendilerinin de değişmeleri gerektiğinin bilincinde olmuştur (2005: 41). Ama en büyük sorun, "Nasıl?" sorusuna uygun bir cevap geliştirilememesidir. Batılılaşma hareketleri için verilen cevaplardaki eksiklikler ve yanlışlıklar farklı bir Osmanlı kimliğinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı reformlarında liberal düşünce kadar tutuculuk, Avrupa politikasına yakınlık kadar dış devletlerin etkisi ve etkileme çabalarına gösterilen tepki iç içedir (Ortaylı, 2005: 96). Bu ikilemin örneklerini, her alandan arttırarak verebilmek mümkündür. Sultan III. Selim döneminde Nizâm-ı Cedid ile Yeniçeri Ocağı birlikte varlıklarını sürdürmüştür. Cumhuriyet dönemine kadar medrese ile Batılı tarzdaki eğitim kurumları birlikte olmuştur. Dolmabahçe Sarayı, döneminin birçok sarayını geride bırakacak ihtişamlı Avrupai süslemeleri ve saray bahçesine bakan özellikleri dışında, görünmeden gözetlemeyi sağlayan pencereci oda çıkması, odaya mutlaka bir aralıktan girilmesi, eyvanlı sofaların odalara açılması gibi Osmanlı saray halkının bildiği, birimlerden oluşan mahrem hayatı ile ilgili detayları da barındırmaktadır (Esemeli, 2001: 55). Altıncı Daire ile 1857'de, Pera'da belediyeçilik hizmetinin ilk adımları atılmıştır (Denel, 1982: 15). İstanbul'un diğer bölgelerinde ise eski yerel idari düzen devam

etmektedir. Sadberk Hanım Müzesi'nde de örnekleri görülebilen dönemin gelinlikleri bindallılarda (1293, K.211; 1554, K.24) yeni Batı tarzı beğenisi Doğu işlemeleri ile beraber kullanılmıştır (Micklewright, 1989: 166-169). Osmanlı toplumunda, askeriyeden mülkiyeye, eğitimden maliyeye, sanayiden sanata Batılılaşma konusunda bir içselleştirmenin gerçekleşmediği aşikârdır.

Davison bu konu ile ilgili olarak, Batılılaşma sürecindeki gelişme genelde yüzeysel kaldığından ve pek derine inmediğinden, yüzyılın ortasına gelindiğinde, okuyup yazma konusunda uzmanlaşan ve efendi lakabını alan bürokratlar, Batı usullerini, tuhaf bir Doğu-Batı karışımı olarak İstanbulun fesleri ve kötü Fransızcaları ile, başkent'in en Avrupai semti olan Pera'da kimliklerini sergilediklerini belirtir (1997: 43). Semra Germaner ile Zeynep İnankur *Oryantyalistlerin İstanbul'u* isimli yayınlarında, 1 Kasım 1845 yılında *Journal de Constantinople*'de ise "L'hermite de Pera" (Pera Keşişi) takma adını kullanan yazarın Türkiye'nin o yıllardaki durumu ile ilgili olarak yorumuna yer verilir (2002: 42). "Doğu Fantezileri" başlığı altında yayımlanan yazıda: "Türkiye'de iki farklı kültürün mücadelesi ve sürekli birbirlerini etkileme gayretinin oluşturduğu ilginç görüntü herhangi bir yöreden çok daha belirgindir. Özellikle son birkaç yıldır Avrupalı zihniyetle Asyalı zihniyet arasındaki mücadele oldukça kızışmış durumdadır." denilmektedir (Germaner ve İnankur, 2002: 42-43). Sultan Abdülaziz'in İngiltere ziyareti sırasında yaşadığı bir olay, Osmanlı'nın Batılılaşma sürecindeki durumunu özetler. Kraliçe Victoria tarafından, 17 Temmuz 1867 tarihinde Dizbağı Nişanı verilmiş ancak uygun pantolon giymediğinden kordonu Sultan'ın sol omzuna yerleştirmekle yetinmiştir ve Dizbağının sebep olduğu problem bir sene sonra ona mahsus kıyafet ve eşya yollandığında çözülmüştür (Eldem, 2004: 226).

Madalyanın arka yüzünde karşılıklı ayakta duran iki kadın tasviri vardır. Kadın tasvirlerinde İngiltere'nin bir Batı Avrupa ülkesi olarak Osmanlı kimliğini algılayış tarzını sunmaktadır (Foto 5). İngiltere (Londra) kendinden emin bir şekilde bir devletin vakurunu temsil eder şekilde iki eliyle Osmanlı'nın tek elini sıkmaktadır. Osmanlı'yı sembolize eden kadın figürü Doğu tarzında, şalvarlı, üç etek ve yaşmaklı olarak gösterilmiştir. Kıyafetler dışında çarpıcı olan, Osmanlı Devleti simgesi kadın figürü için kurgulanmış "Oryantalist" tavidir. madalyada Osmanlı, Devlet-i Âli-i Osmaniye'den çok Harem-i Hümayun şeklinde kimliklendirilmiştir. Çok fazla takısı bulunan, bir eliyle naif bir şekilde saçındaki örtüsünü kaldıran ve tek elini İngiltere'ye uzatmış bir kadın figürü aslında dönemin oryantalist resimlerinde tasvir edilen Osmanlı kadınlarından farklı değildir.

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

192

Foto 5: Madalya Arka Yüz (Yazar Koleksiyonu).

İngiltere’de, tam da o dönemlerde çok beğenilen bir Oryantalist ressam olan Lord Frederick Leighton’ın (1830-1896) resimlerindeki kadın tasvirleri bu madalyada hareket noktası olmuş olabilir (Foto 6). İlginç olan, ressam Frederick Leighton, 1887 tarihinde Kraliçe Victoria adına hazırlanan madalya tasarımında, Wyon ailesinden Leonard Charles Wyon ile birlikte beraber çalışacaktır (Anonim, 2002: 366). O madalyadan önce Frederick Leighton Wyon ailesi ile birlikte Sultan Abdülaziz için hazırlanan bu madalyada çalışmış olabilir. Osmanlı’yı sembolize eden kadın figürü, Frederick Leighton resimlerinden çıkmış gibidir.

Foto 6: Lord Frederic Leighton, Light of the Harem, 1880
http://www.allartclassic.com/pictures_zoom.php?p_number=81&p=&number=FLL005 (E. T:17.02.2012).

İngiltere'nin Doğulu Osmanlı algısının yansımalarını başka detaylarda da görebilmek mümkündür. Arka planda solda, Saint Paul Katedrali, sağda ise Sultan Ahmed Camii bulunur. Orijinal kutusunun iç kısmında verilen açıklamada “Londra şehri, Türkiye’yi misafirperverlik simgeleri ve sevinçli bir hoş geldin ile karşılar. Arka planda St. Paul Katedrali ve Sultan Ahmed Camii bulunmaktadır.” açıklaması yer alır (Eldem, 2004: 235). Tasvirsel özelliklerinden hareketle camiyi Sultan Ahmed olarak tanımlayabilmek mümkün değildir. Kutudaki açıklama sayesinde, böyle bir kanaat geliştirebilmektedir (Foto 2, 5). İsmi yazılarak belirlenmiş ancak kendine has yapısal özellikleri taşıyamayan kimliksiz bir cami tasviri madalyaya yapılmıştır. St. Paul Katedrali için aynı durum geçerli değildir. Osmanlı'nın Müslüman olduğuna gönderme yapan bir yapı tasviri yeterli görülmesi ve detayların işlenmesi pek önemsenmemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil eden kadın figürünün başındaki taç üzerinde “hilal” formu bulunur. Osmanlı İmparatorluğu'nun gücüne gönderme yapacak başka bir sembolün kullanılmayışı da ilginçtir. Diğer ülkelerin yöneticileri ile ilgili ziyaret hatıra madalyalarına bakıldığında hepsinde o ülkenin gücü ile ilgili sembolik anlatımlar kullanılmıştır. Çar II. Alexander için 1874 tarihli madalyada çift başlı kartal (Foto 7), Yunan Kralı I. George için 1880 tarihli madalyada tapınak ve kalkan ve hatta İran Şahı

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

Nasıreddin için 1873 tarihli madalyada arslan tasvirli bir kalkan şeklinde ifadeler tercih edilmiştir.

Foto 7: Çar II.Alexander'ın 1874 Tarihli Londra Ziyareti Hatıra Madalyası

<http://www.historicalartmedals.com/MEDAL%20WEB%20ENTRIES/CityofLondon/WIENER-ALEXANDER%20II-BW230.htm> (E.T:17.02.2012).

Londra şehri figürünün ayakları önünde kaplar ve meyve tasvirleri bulunmaktadır. Hem kutudaki açıklamadan hem de yüzyıllardır süregelen sembolizminden de anlaşılacağı gibi bunlar bolluk bereket tasvirleri olarak işlenmiştir. Sol tarafta İngiltere'ye daha yakın yapılmış olan berekete Osmanlı'nın gelişi, İngiltere desteğine muhtaç Doğu kimliklendirmesinin ifadesi olmaktadır. Earl Crawford tarafından 1769 yılında hasta kalpli Osmanlı askeri (yeniçeri) nitelendirmesinden sonra Osmanlı için hasta adam metoforu 19. yüzyılda Batı'da yerleşik görüş halini almıştır (Çarıkman, 2005: 164). Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahat ile ilgili Taner Timur'un "Bu seyahat çöküş halindeki bir uygarlıkla, üstünlüğünü dünya çapında kabul ettiren yeni bir uygarlığın ilişkilerinin doğasını yansıtan bir sembol görevi görmektedir." şeklindeki tespitlerini madalya üzerindeki tasvirler desteklemektedir. Madalyada Osmanlı figürünün tavrı ve çevresindeki tasvirlerle sunumundan güçsüz ve muhtaç kısacası 19. yüzyılda Avrupa'da çok popüler "hasta" Osmanlı algısı izlenebilmektedir.

Sonuç

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) ziyareti sebebiyle bastırılmış olan madalya, iki farklı kimliğin ve bu kimliklerin birbirlerini algılayışlarının özetidir.

İngiltere diğer ülkelerin ziyaretleri anısına hazırladığı madalyalarda da ülkeleri algılayış tarzını görselleştirmiştir. Fransız imparatoru III. Napolyon ve İmparatoriçe Eugenie'nin 1855 tarihli ziyareti anısına olan madalyanın arka yüzünde Fransa ile İngiltere ittifakı; Çar II.Alexander'ın 1874 tarihli ziyareti anısına olan madalyada, Rusya ile pürüzlü duruma gönderme yapan

Rusya'nın elini uzatmayan geri duruşu (Foto 7) ; II. Wilhelm'in 1891 tarihli ziyareti anısına madalyada ise aynı platformda ama daha yüksekte duran İngiltere figürü'nün başında ejderli bir miğfer ile Almanya'nın ise ayakları altında bir arslan ve elinde kılıç ile gösterilmesi o dönem iki ülke arasındaki mücadeleye gönderme yapmaktadır (Foto 8).

Foto 12: II. Wilhelm, 1891 Tarihli Londra Ziyareti Hatıra Madalyası
<http://www.historicalartmedals.com/MEDAL%20WEB%20ENTRIES/CITY%20OF%20LONDON-low/ELKINGTON-EMPEROR%20OF%20GERMANY-123%20V.HIGH.htm> (E.T:17.02.2012).

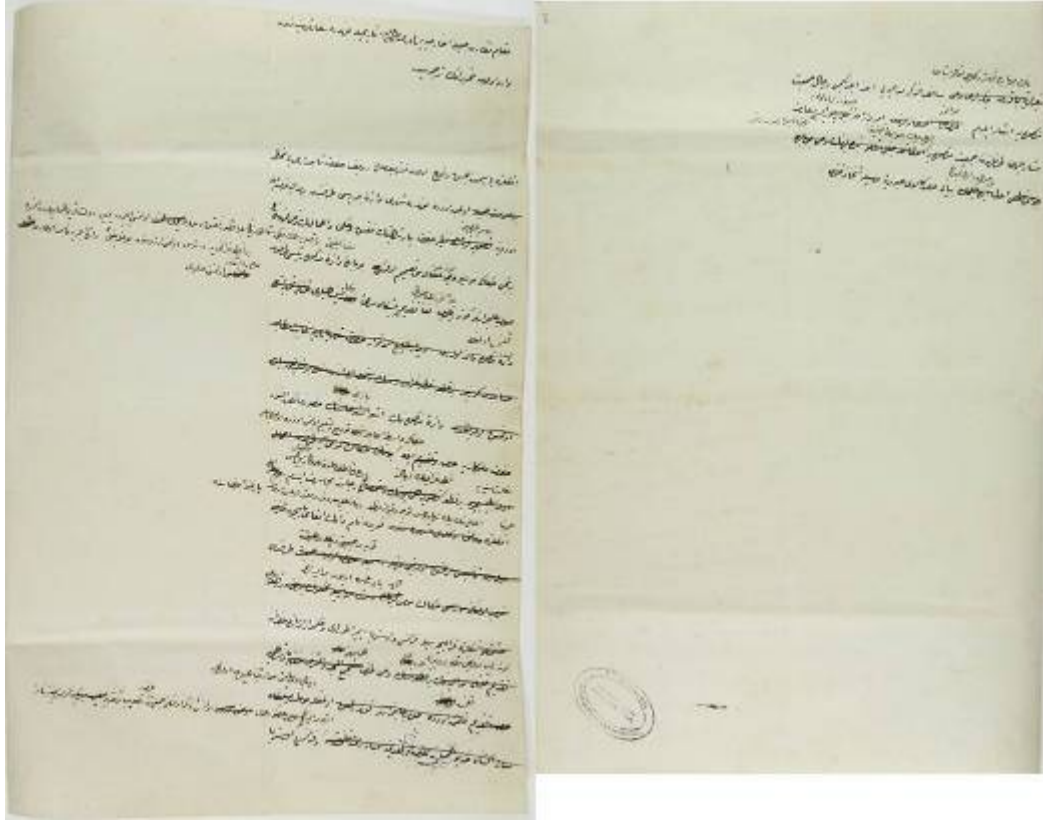
Sultan Abdülaziz'in Londra ziyareti anısında basılan madalyanın bir yüzünde Batı kimliğini Osmanlıca okuyarak uygulamaya çabalayan Osmanlı; diğer yüzünde ise Osmanlı'yı Batı kimliği ile okuyan İngiltere yer alır. Bu madalya, 19. yüzyıl boyunca birbirlerinden ayrılamayan madalyanın iki yüzü gibi olan Osmanlı ve İngiltere'nin aynı düzlemde birleşme sorunlarının bir anlamda sembolik anlatımı haline gelmektedir.

Başak Burcu Tekin

Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti

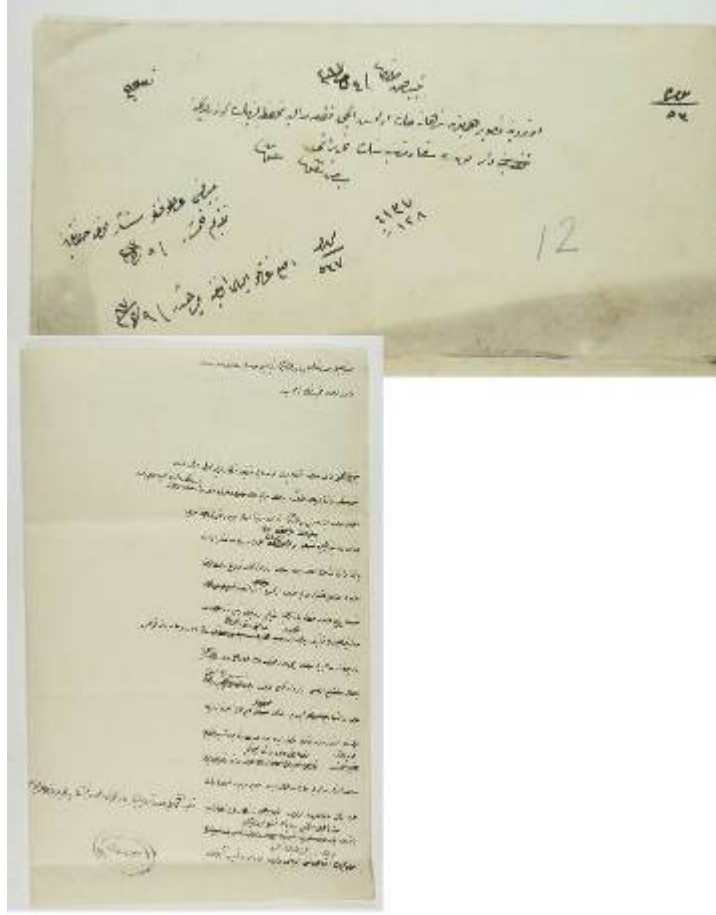
The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

EKLER

196

EK 1: Sultan Abdülaziz'in Londra'yı ziyareti anısına basılacak madalyaya kazanmak üzere padişahın bir resminin gönderilmesi ile ilgili belge (B.O.A., HR.TO., 57/52).

EK 2: Üzerine Sultan Abdülaziz'in resminin kazındığı madalya mahfazalarının gönderildiği ile ilgili belge (B.A.O., HR.TO., 57/71).

KAYNAKLAR

- Aksüt, Ali Kemali. (1944). *Sultan Abdülaziz'in Mısır ve Avrupa Seyahati*. İstanbul: Ahmet Said Matbaası.
- Anonim. (2000). *Spink Numismatik Circular*. Vol. 108. Michigan: University of Michigan Pres.
- Arıcı, Emre. (1998). Londra'da Crystal Palace'ta Abdülaziz Şerefine Verilen Konser. *Toplumsal Tarih*, Ocak/49, s. 29-33.
- Artuk, İbrahim ve Artuk, Cevriye. (1979). Abdülaziz'in Londra Seyahati ve Hatıra Madalyası. *Türkiyemiz*, Şubat/27, s. 19-20.

Başak Burcu Tekin
Sultan Abdülaziz'in İngiltere (Londra) Ziyareti Hatıra Madalyası: 19. Yüzyılda Batı- Doğu
Kimlik Algılayışının Görsel Bir Özeti
The Commemorative Medal Made for the England (London) Visit of Sultan Abdülaziz: A
Visual Summation of Perception of the Western- Eastern Identity in the 19th Century

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HR.TO., 57/71.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HR.TO., 57/52.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HRF.SR.31., 126/77.
Çarıkman, Aslı. (2005). *From The "Terror Of The World" To The "Sick Man Of Europe": European Images Of Ottoman Empire And Society From The Sixteenth Century To The Nineteenth*. New York: Peter Lang Pub.
Davison, Roderic H. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*. çev: Osman Akınhay. İstanbul: Papirüs Yayınları.
Denel, Serim. (1982). *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri*. Ankara:Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayını.
Eldem, Edhem. (2004). *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
Esemenli, Deniz. (2001). "Tanzimat'ın Sarayı Dolmabahçe'de Bir Çağdaşlaşma Sembolü: Mabeyn Dairesi ve Selamlık". *Yıldız Demiriz'e Armağan*. İstanbul: Simurg Yayınları, s. 53-66.
Jones, Mark. (1979). *The Art of Medal*. London: British Museum Publications.
Germaner, Semra ve İnankur, Zeynep. (2002). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayını.
Göcek, Fatma Müge. (1999). *Burjuvazinin Yükselisi İmparatorluğun Çöküşü- Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme*- Ankara: Ayraç Yayınları.
Karaer, Nihat.(2007). *Paris, Londra, Viyana Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*. Ankara: Phoenix Yayınları.
Karal E.Z. (1995).*Osmanlı Tarihi*, C.VI-VII. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Kocabaş, Süleyman. (2006).*Sultan Abdülaziz ve I. Meşrutiyet*. İstanbul: Vatan Yayınları.
Kılıçbay, Mehmet Ali. (1985). "Osmanlı Batılılaşması". *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, s. 147-152.
Kutay, Cemal. (2002).*Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
Micklewright, Nancy. (1989). Late Nineteenth Century Ottoman Wedding Costumes As Indicators of Social Change. *Muqarnas*, V. 6, s. 161-174.
Naff, Thomas. (1977). Ottoman Diplomatic Relations With Europe In The Eighteenth Century:Patterns and Trends. *Studies In Eighteenth Century Islamic History*. ed: Thomas Naff and Roger Owen. Carbondale &Edwardsville :Southern Illinois University Press, s. 88-107.
Ortaylı, İlber. (2005). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
Özendes, Engin. (1988). *Abdullah Freres: Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları*. İstanbul: YKY Yayınları.
Öztuncay, Bahattin.(2003). *Dersaadet'in Fotoğrafçıları 19. Yüzyılın İstanbul'unda Fotoğraf Öncüleri, Stüdyolar, Sanatçılar*. İstanbul: Aygaz.
Renda, Günsel. (2000). Portrenin Son Yüzyılı. *Padişahın Portresi Tesavir-i Âl-i Osman*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s. 442- 463.
Renda, Günsel. (2002). Sanatta Etkileşim. *Osmanlı Uygarlığı*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları,C. 2, s. 1090-1121.
Taner, Timur. (1984a). Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati-I. *Tarih ve Toplum*, (11), s. 330-336.

- Taner, Timur.(1984b).Sultan Abdülaziz'in Avrupa Seyahati-II. *Tarih ve Toplum*, (12), s. 376-385.
- Upton-Ward, Judith. (1999). Abdülaziz'in Avrupa Seyahati. *Osmanlı*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları Ankara, C. 2, s. 119-129.
- Yenişehirlioğlu, Filiz. (1999). Saltanat İdeolojisi ve Osmanlı Sanatı. *Osmanlı*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları Ankara, C. 9, s. 17-22.